
ALEVİ MÜZİK UYANIŞININ, BİRLİK VE FARKLILIK EKSENİNDE İZMİR YAMANLAR CEMEVI MÜZİK PRATİKLERİNE YANSIMASI

Dr. Serap Akdeniz*

ÖZET

Bu makalede Alevi Kültür Dernekleri İzmir Karşıyaka Şubesi (Yamanlar Cemevi)'nin müzik pratikleri Alevi müzik uyanışı bağlamında incelenmiştir. Makalenin girişinde Aleviliğe ilişkin farklı yaklaşımlar ele alınmış, daha sonra Aleviler tarafından içselleştirilmiş 'yol bir, sürekin binbir' deyişinin açıklanması için kimlik ve kültürel kimlik kavramları tanımlanmıştır. Son bölümde Yamanlar Cemevi müzik pratiklerinin 'Alevi Müzik Uyanışı'ndan nasıl etkilendiği analiz edilerek, elde edilen bulgular birlik ve farklılık ekseninde değerlendirilmiştir.

Müzik uyanışı(music revival), yok olmakta olduğuna ya da tamamen geçmişe ait olduğu düşünülen bir müzik geleneğinin yeniden gündeme gelmesidir. 1980'lerin sonundan itibaren, gerek endüstrileşmenin, gerekse Türkiye'nin siyasi koşullarındaki değişimin etkisiyle *Alevi müzik uyanışı* ortaya çıkmaya başlamıştır.

Anahtar Sözcükler: Alevi Kültürel Kimliği, Alevi Müzik Uyanışı, Alevi Müziği.

REFLECTION OF ALEVI MUSIC REVIVAL TO THE MUSICAL PRACTICES OF İZMİR YAMANLAR CEMEVI IN THE MEANING OF SIMILARITIES AND DIFFERENCIES

ABSTRACT

In this article, the musical practices of 'Alevi Kültür Dernekleri Karşıyaka Şubesi (Yamanlar Cemevi)' were searched in the context of 'Alevi music revival'. Various comments related with 'Alevilik' were discussed in the beginning of this article and then identity and cultural identity were defined to explain the meaning of "Yol bir, sürekin binbir".

Music revival can be defined as to be on the agenda (today) of a music tradition which is thought that this tradition is becoming lost or definitely lost in the history. Since the end of 1980's, either industrialization or changes in Turkish political life affected Alevis and so *Alevi music revival* was born.

At the end of the article, Yamanlar Cemevi musical practises were analyzed for how affected from Alevi music revival and all the results were evaluated in the context of similarities and differences.

Key Words: Alevi Cultural Identity, Alevi Music Revival, Alevi Music.

---

* E.Ü. DTMK Temel Bilimler Bölümü Öğretim Görevlisi.

GİRİŞ

Aleviler Hz. Ali'nin halifeliğini kabul eden, soydan gelen dedeleri olan, ibadetlerini *cem* adını verdikleri toplantılarda, deyişleri ve semahlarıyla yapan topluluklardır. 16.yy'dan bu yana gördükleri baskı ve zulüm sonucunda inanç ve kültürlerini kendi içlerinde yaşamak zorunda kalarak, kapalı toplum özelliklerini koruyan Aleviler, 1960'larda, kentleşme ve endüstrileşme sonucunda köyden kente göç etmeye başlamışlardır. 1980'li yılların başlarında kırdan kente göçün başlamasıyla birlikte Alevi uyanışı kendini göstermiştir. Bu süreçte kentsel örgütlenme sonucunda ortaya çıkan değişim, Alevilerin cem ritüeline de yansımıştır. Alevi kültürel uyanışına paralel olarak, Alevi müzik uyanışı da karşımıza çıkar. Diğer bir deyişle, unutulmaya yüz tutmuş bir müziğin yeniden gündeme gelmesi olarak ifade edilen Müzik uyanışı Alevi müziği için de geçerlilik kazanmıştır. Bu çalışmada öncelikle Alevi müzik uyanışının Yamanlar Cemevi müzik pratiklerine nasıl yansıdığı ve bunun Alevi kültürel kimliğine etkileri ele alınmıştır.

Yamanlar Cemevi'nde cemevinin dedesinin dışında, başka yörelere ait cemler kendi dedeleri tarafından yürütülmektedir. Dedelerle birlikte zakirlerin de değişimi sonucunda kullanılan dağar da farklılıklar içermektedir. Dolayısıyla bu çalışma Yamanlar cemevinin müziklerinin söz ve müzik açısından birlik ve farklılık ekseninde analizini içermektedir. Diğer bir deyişle, farklı yörelerden gelen zakirlerin müzik pratiklerinin izlenmesiyle, Alevi müziğindeki söz-ezgi birlikteliğine ilişkin farklı durumlar gözlenerek yöresel farklılıklardan doğan ezgisel çeşitliliklerin de ortaya konması hedeflenmiştir.

Yöntem

İzmir Yamanlar Mahallesi'nde yer alan 'Alevi Kültür Dernekleri Karşıyaka Şubesi'nde bölgenin Alevi göçmenlerinin müzik pratikleri, katılımcı gözlem (participant observation) ve görüşme (interview) yöntemiyle, yani Antropoloji disiplininin yöntemi olan alan çalışması (field work) ile ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Alevilik Nedir?

Anadolu birçok farklı topluluğa ve kültüre ev sahipliği yapmış bir coğrafyaya sahiptir. Dolayısıyla üzerinde yaşayan toplulukların kültürel yapılarını, inançlarını ve dinsel öğretilerini de içinde barındırır. Anadolu'ya gelen topluluklar bir yandan kendi kültür ve inançlarını sürdürürken, bir yandan da yeni tanıştıkları kültür ve inançları benimseyerek bir harman oluştururlar. Böylece en az iki farklı inanç sisteminden oluşan sinkretik (bağdaşmacı) denilen inanç sistemleri ortaya çıkar. Alevi toplulukları da Budizm, Maniheizm, Şamanizm, Animizm gibi dinlerin izlerini taşıyan sinkretik bir yapı oluştururlar (Melikoff 2007; Erol 2010; Ocak 2007). Dolayısıyla birbirinden farklı toplulukları ve inançları içinde barındıran Aleviliğe ilişkin tam ve kesin bir tanım yapmak zorlaşır. Aleviler kendi inanç sistemlerinde ortaya çıkan bu çeşitliliği içselleştirdikleri 'yol bir, süre bin bir' deyişleriyle vurgularlar. Dolayısıyla Aleviliğe ilişkin tek bir tanım yapmak güçleşse bile, farklı bakış açılarını yansıtan birkaç tanım vermek yerinde olacaktır.

Alevilik İslam'ın farklı bir yorumudur: Aleviler Hz. Muhammed'in kızı Hz. Fatma, damadı Hz. Ali ve torunlarından oluşan ailesinin, diğer bir deyişle Ehl-i Beyt'in getirdiği İslami kuralları benimserler. Sünni İslam'dan farklılıklar taşıyan bu kurallar

Kuran'ın batını yorumunu içerir. Şener (2006: 74) Aleviliği "... İslam'dan ayrı bir dinsel ayırım değil, İslami yorum" olarak tanımlar.

Alevilik Ehl-i Beyt yoludur: Hz. Muhammed ölümünden önce Mekke'yi son kez ziyaret ettikten sonra, Mekke ile Medine arasındaki 'Gadir-i Hum' bölgesinde verdiği veda hutbesinde Ehl-i Beyt'inin önemini vurgulamıştır. Arzuman Ocağı Bayat soyu dedelerinden araştırmacı ve yazar Ali Bektaş, Gadir-i Hum Hutbesi'nden şöyle bahseder:

Ey Ümmetim, biliniz ki yakında size veda edeceğim. Ben de nihayet sizin gibi bir insanım..... Allah'ın emri gereği size iki kutsal emanet bırakıyorum, bunlardan birisi tebliğ ettiğim Kuran-ı Kerim, diğeri benim Ehl-i Beyt'imdir. Bunlar kesin olarak birbirlerinden ayrılmazlar, kıyamete kadar birlikte bana gelirler. Bu emanetler size her zaman rehber olacaktır. Kuran'ın ve Ehl-i Beyt'imin izinden ayrılmayınız, eğer bunu yaparsanız yolunuzu yitirmezsiniz..... Dedikten sonra, Hz. Ali'yi yanına çağırarak elini havaya kaldırdı ve binlerce kişiye şöyle seslendi: Ey insanlar biliniz ki Allah benim Mevlam'dır. Ben de bütün müminlerin Mevla'sıyım. Ben her kimin Mevla'sı isem Ali de onun Mevla'sıdır. Her kim Ali'yi severse beni sevmiş olur, Beni seven Allah'ı sevmiş olur. (2009:6)

Hz Muhammed'in bu hutbesinden sonra Hz. Ali'ye biat edeceğine söz verip, Hz. Ali'nin tarafını tutanlar Alevi olarak anılırlar.

Alevilik farklı bir dindir: Aleviliğin başlı başına bir din olduğunu savunan kişiler bazı Alevi topluluklarından tepkiler alırlarken, Erdoğan Çınar, Nejat Birdoğan, Lütfi Kaleli gibi bazı araştırmacılar bu görüşü savunarak yazdıkları kitapları ile Alevi taraftarlar bulmuşlardır.

Alevilik bir yaşam felsefesidir: Bu görüşe sahip olanlar Aleviliğin, kendi kültürel kimliklerini ortaya koydukları bir yaşam felsefesi olduğunu kabul ederler. Birçok Alevi dedesinin de benimsediği bu görüşün, Kalkan'ın, Malatya'daki bir ceme katılmak için gittiği topluluğun dedesi Mustafa Dede tarafından da kabul gördüğü tespit edilmiştir:

Alevilik bir inanıştan çok bir yaşama felsefesidir. Temelinde insan haklarını savunmak yatar. Bizde en büyük suç, günah, insan haklarına karşı işlenendir. İnsan hakları deyince biz din, dil, ırk ayrımı gözetmemeyi anlarız. Bu Alevilikte 'yetmiş üç milletin hepsine bir nazarla bakacaksın' sözüyle ifade bulmuştur. Bizim inancımıza göre bütün insanlar eşittir. Hangi milletten olursa olsun insan insandır. Bu temel ilke değişlerimizde, nasihatlerimizde, dualarımızda döne döne işlenir (Kalkan vd.1991: 14).

Alevilik heteredoks bir inanç sistemidir: "Heteredoks terimi, kabul edilmiş dini esaslara aykırı ya da kabul edilmiş cemaatlerin dışında olan topluluklara gönderme yapar" (Erol 2009a:10). Bu görüşü savunanlar, Aleviliği ayrı bir din ya da mezhep olarak değil, heteredoks bir inanç sistemi olarak kabul ederler.

Bazı kişiler Aleviliği İslam'ın heteredoks bir bölümü veya İslam, Hristiyanlık, Maniheizm, Şamanizm ve 20. yüzyılın Hümanizminin en iyi elemanlarının karışımı olarak görürken, bazıları da Aleviliği Türk Anadolu İslam'ının en önemli otantik görüntüsü ve gerçek bir yorumu olarak tanımlar. Esas olarak 'Alevi', inançları ve ritüel pratikleri birbirinden farklılıklar taşıyan, birçok farklı heteredoks topluluğu altında toplayan bir semsiyedir. Bu yüzden hem içerden hem de dışardan perspektifler, Aleviliğin İslam içinde

bir gelenek olarak heteredoks ya da sinkretik özelliğini vurgulamaktadır (Erol 2009c:165).

Irene Melikoff da Aleviliğin heteredoks özelliğini vurgular. (Melikoff 2006:111) Erol Aleviliği şu şekilde tanımlar:

Alevilik; kendilerine Alevi diyen, ötekiler, yani Sünniler ya da Alevi olmayanlar, tarafından Alevi olarak tanınan insanların, kendileri arasında nelerin ortak olduğuna ve ötekilerden kendilerini nelerin farklılaştırdığına bakarak oluşturdukları bir aidiyet bilincidir. Türkiye'deki Alevilerin, Hz. Muhammed'in kuzeni ve damadı olan Hz. Ali'nin soyundan gelen Oniki İmama kesin sadakati vardır, ancak bununla birlikte Anadolu Aleviliği İran Şiiliği'nin bir parçası değildir. (Erol 2008:109)

Bütün bu perspektiflerden yola çıkılarak şu tanımları yapmak mümkündür: Alevilik, Hz. Muhammed'in damadı ve aynı zamanda kuzeni Hz. Ali'nin manevi önder olarak kabul edildiği, Kuran-ı Kerim'in batını anlamının önem kazandığı, cem adı verilen özgün bir ritüeli olup, bu ritüelde yer alan semah dansının ve deyiş, nefes, düvaz imam vb. gibi müzik türlerinin seslendirildiği, geçmişten günümüze kadar dedelik, musahiplik, dar, düşkünlük gibi kendine özgü toplumsal kurumları olan, 'eline, beline, diline sahip olma' ilkesini ahlaki kural olarak benimsemiş heteredoks gruplardan biri olan Alevilerin inanç sistemidir.

Kimlik, Kültürel Kimlik

"Yol bir, süre bin bir" , Alevi topluluklarının benzerlik ve farklılıklarını bir zenginlik olarak kabul ederek, bu düşünceyi vurgulamak amacıyla sıklıkla kullandıkları bir deyiştir. Alevi toplulukları toplumsal yaşamlarını düzenlerken hem Hz. Ali sevgisinin etrafında toplanırlar, hem de Hz. Ali sevgisi üzerine kurulmuş çeşitli sosyo-kültürel, siyasi ya da inançsal pratikleri kendilerine göre anlamlandırıp, farklı pratikler haline getirebilirler (Erol 2005: 62). Alevi kültürel kimliğinin bir ifadesi olan bu deyişi açıklamak için kimlik ve kimliğe ilişkin kavramları tanımlamak gerekliliği ortaya çıkar.

Kimlik, bireyin 'ben kimim?' sorusuna verdiği yanıttır. Bununla birlikte kişinin içinde yaşadığı topluma aidiyet hissini de vurgular. Toplumsal bir varlık olan insanın bir gruba ya da topluluğa ait olmaksızın yaşamını sürdürmesi söz konusu değildir. Bir gruba dahil olan insan sosyalleşerek ortak bir toplumsal aidiyet bilincine sahip olur. Böylece yaşadığı topluluğun değer yargılarını benimseyerek, kendini ve içinde bulunduğu toplumu tanımlar, 'ben' ve 'öteki' arasındaki farklılığı ve benzerliği ortaya koyar.

Birçok disiplinde farklı yönleriyle kullanılan kimlik kavramı, Psikoloji disiplininde kimliğin 'kişisel' yönü, Antropoloji ve Sosyoloji çalışmalarında 'kolektif kimlik' ve 'kültürel kimlik' kavramları 'etnik kimlik' kavramına karşılık olarak kullanılmaktadır.

Etnik topluluğu ortak soy miti, tarihi ya da kültürel belleği ve kültürleri ile dayanışma duygusu içinde, belli bir toprak parçası ile özdeşleşmiş insanlardan oluşan topluluk olarak tanımlarsak, bu topluluğa karşı hissedilen aidiyet duygusuna da etnik kimlik demek mümkündür. (Aktaran, Sarı 2007: 69-70)

'Kolektif kimlik' ve 'kültürel kimlik' kavramları aynı anlamda kullanılan iki kavramdır. Bu çalışmada Etnomüzikoloji disiplininin gereği olarak kültür inceleneceği için 'kültürel kimlik' kavramının kullanımı uygun görülmüştür.

Kültürel kimlikler bir gruba aidiyet duygusunu vurgulayan, grup içindeki kuralların benimsenip uygulanmasıyla bireylerin sosyalleşmesinde katkısı olan ve grubun ortak anlamlar üretmesini sağlayan bir yapıya sahiptirler. Dolayısıyla, bir grup dili, ortak değerleri, ortak yaşantıları ile diğer gruplardan ayrılır. Belli bir kültürel kimliğe sahip olan bireyler ait olduğu topluluğun anlamlar ve değerler bütününe konservatif bir tavırla sahip çıkar. Böylece kültürel kimliği meydana getiren unsurların genç nesillere aktarımı sağlanır.

Topluluklar kendilerini diğer topluluklardan ayırmak için dövmele, takılar, etnik giysiler, dans, hatta müzik gibi sınır koyucu yapılar kullanırlar. Sınır koyucu yapı, diğerlerinden farklı olduğunu ve onlara dahil olmadığını vurgulamak için yapılan şeyleri kapsar; Böylece kendilerine özgü farklılıklarıyla ötekine sınır koyarak, egemen kültüre karşı ortaya çıkan karşı kimlikler oluştururlar (Assmann 2001:152).Çinlilerin geleneksel kostümleri ve müzikleri, Lazların Karadeniz kemeçleri ve horonları, Alevilerin Hz. Ali'nin kılıcı figürlü kolyeleri, kısa saplı çöğür bağlamaları ve semahlarının da egemen Sünni toplumuna karşı geliştirdikleri sınır koyucu yapının bir sonucu olduğunu söylemek mümkündür. Bu anlamda kimliğin, bazı insanlarla nelerinizin ortak olduğuna ve sizi başkalarıyla neyin farklılaştırdığına ilişkin bir ait olma sorunu olduğunu söylemek mümkündür (Erol 2009b:216). Kültürel kimliğin de bir gruba aidiyet sonucu sizi diğer topluluk ya da gruplardan ayıran bir yapısı olduğu göz önünde tutulursa, bireylerin ve toplulukların 'kimsiniz, kimlersiniz?' sorusuna yanıt vermesi mümkün olur. Bu anlamda kimliğin hem kişisel hem de toplumsal olma özelliğini yapısında barındırdığını söylemek yanlış olmaz.

Alevi Kültürel Kimliği

Alevilik daha önceki kesimlerde Hz Ali ve Ehl-i Beyt'ine duyulan sevgi ve saygının merkezi figür olarak kabul edildiği, birçok farklı heteredoks gruptan oluşan, Animizm, Maniheizm, Şamanizm ve Şiiliğin unsurlarını içinde barındıran sinkretik bir inanç sistemi olarak ifade edilmişti. Bununla birlikte yüzyıllardır farklı coğrafyalarda ve farklı şekillerde kimliklerini sürdürme çabası içinde olan Aleviler için tek ve değişmez bir Alevilikten söz etmemiz mümkün değildir. Bir Alevi topluluğundan bahsederken Hz. Ali'nin eşlik ettiği anlamlandırma süreci ile birlikte, batını hakikate ermek üzere ortak bir yol sürmeleri dolayısıyla hem 'birliğine', hem de atalarının üretim etkinliklerinden yola çıkarak parçalanma olarak düşünülmemesi gereken 'farklılığına' (Tahtacı, Nalcı) vurgu yapmak mümkündür. "Ölçeği ne olursa olsun 'bir' Alevi topluluğunu ötekilerden ayıran şeylerin 'ne' olduğuna ilişkin sorunun muhatabı, 'kendî' olma arzusu ile bir aidiyet bilinci geliştirmiş olan topluluktur" (Erol 2009a:101).

Anlaşılaçağı üzere, Alevi kültürel kimliğini 'birlik' ve 'farklılık' ekseninde değerlendirmek gerekir. Aleviler tarafından içselleştirilmiş ve sıklıkla tekrar edilen "Yol bir süre bin bir " deyişi de bu 'birlik' ve 'farklılığın' eş zamanlı inşasını vurgular niteliktedir. Aleviler Alevileri ortak bir 'biz' çatısı altında toplayan 'yol'un Hz. Ali'ye olan sevgi ve bağlılık olduğunu, 'süreğ'in ise ortak bir yolda farklı Alevi pratiklerinin ve anlamlandırmalarının söz konusu olduğunu kabul ederler.

Özetle, Aleviler dendiğinde ortak bir 'biz' çatısı altında toplanmış olmaları ile birlikte, farklılıklarını vurgulayarak 'kendi' olma çabasıyla bir aidiyet bilinci oluşturmuş bir topluluktan bahsetmemiz mümkündür. Gerçek bilgiye ulaşmanın yolu ise katılımcı gözlem (participant observation) ve görüşme (interview) yöntemiyle inceleme yapmak, yani Antropoloji disiplininin yöntemi olan alan çalışmasıdır (field work). Bu çalışmada İzmir Yamanlarda yaşayan Alevi topluluğu ile ilgili alan çalışması yapılarak, bu topluluğun müziğinin birlik ve farklılık ekseninde değerlendirilmesine ilişkin bulgular etnomüzikolojinin metodolojisinden hareketle oluşturulmaya çalışılmıştır.

Alevi Müzik Uyanışı

'Revival' teriminin Oxford sözlüğünde; var olan bir şeyin tekrar popüler hale gelmesi olarak tanımlanır (1993:532). 'Revival' sözcüğüne karşılık olarak 'uyanış' terimini kullanan Erol, müzik uyanışını ise, kaybolmakta olduğuna inanılan ya da çağdaş yaşam yararına /gereği tamamıyla geçmişe indirgenen, yani geçmişe ait olduğu düşünülen, bir müzik dizgesini eski haline getirmeye çabalayan toplumsal hareket olarak tanımlar (2009a:73). Etnomüzikologların son 15-20 yıldır üzerinde çalışılmaya değer görmeye başladıkları 'revival' kelimesini canlılığını yitirmiş bir kültürün 'yeniden canlanması' olarak kabul etmek anlamlı olacaktır. Kullanım kolaylığından dolayı 'yeniden canlanma' yerine 'uyanış' kelimesi tercih edilmektedir. Tamara E. Livingston Müzik uyanışı ile ilgili bir oluşturduğu modelde, müzik uyanışının genel özelliklerini şöyle irdeler:

1. Çekirdek uyanışçılar
2. Uyanış kaynak kişileri ve orijinal kaynaklar
3. Uyanışçı ideoloji ve söylem
4. Uyanışçı topluluğun takipçileri
5. Uyanışçı etkinlikler(Organizasyonlar, etkinlikler, yarışmalar)
6. Ticari olan ve olmayan uyanışçı pazar (1999:69).

Yukarıda tanımlanan müzik uyanışı modeli, bu çalışmada belli bir sınıfa değil, sınıfı da içeren kültürel kimliğe dayalı olarak düşünülerek, Alevi müzik uyanışı bağlamına uyarlanacaktır. Çünkü bu çalışma Yamanlar Alevi göçmenlerinin geçmişe ait olduğu düşünülen bir müzik geleneğini, yeniden eski haline getirmeye çalışırken kendi kültürel kimliklerini nasıl yeniden inşa ettiklerini ortaya koymayı hedefler.

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte Türk ulusunun gerçek müziğinin "Türk Halk Müziği" olduğu ve Alevi müziklerinin de bu türün içinde olduğu kabul edilmiştir. Dolayısıyla Anadolu'da yapılan derlemelerde birçok Alevi semahı ve deyişi de Türk Halk Müziği'ne ait türler olarak değerlendirilmiştir. 1940'lardan itibaren devlet denetimindeki radyo, televizyon yayınları ve müzik endüstrisindeki gelişmeler sonucu cem ritüelinin en önemli ögesi olan Alevi müziği, ritüel içinden ritüel dışı etkinliklere taşınmaya başlanmıştır. 1960'lara kadar Anadolu'daki kırsal bölgelerde içine kapalı olarak yaşayan Aleviler, 1980'lerin sonlarında inançlarını ve öğretilerini açıkça yapmaya başladılar. O yıllara kadar birçok Alevi müzisyen Alevi dağarına ait birçok deyiş, semah ve nefesi TRT'de seslendirerek THM sanatçısı olarak anılmaya başladılar.

Erol 'Alevi Uyanışı'nı, 1980 sonlarında Alevi inanç ve kültürüne ait pratiklerin belli bir dönem kesintiye uğradıktan sonra yeniden canlanması olarak tanımlar (2009a:141). Aynı yıllarda müzik endüstrisinde de büyük gelişmeler olmuştur. Dolayısıyla Alevi müziğinin Alevi kültürel kimliğinin ifade aracı olarak kabul edilmeye başlaması da Alevi müzik uyanışının sonucudur. Alevi müziğinin Ali Ekber Çiçek, Arif Sağ, Yavuz Top vb. gibi uyanış önderleri, kırsalda türeyen ezgileri yeniden gündeme getirdikten sonra kendi bestelerini oluşturdular. Diğer bir deyişle bu müziği yeniden canlandırmaya çalışarak, bu müziksel öğelerin tarihini ve anlamını yeniden inşa etmeye başladılar.

Alevi müzik uyanışına katkıda bulunan uyanış önderlerinden en önemlileri Arif Sağ, Sabahat Akkiraz, Yavuz Top, Erdal Erzincan ve Musa Eroğlu' dur. Örneğin Arif Sağ bağlamada edindiği çalım tekniklerini dershanesinde yaygınlaştırmıştır. Erdal Erzincan kısa saplı (çögür) bağlamayı ve şelpe tekniğini yeniden gündeme getirerek deyiş ve semahlar seslendirir. Çögürün ve şelpe tekniğinin son yıllarda sıklıkla tercih edilmesi Alevi uyanışı ve Alevi uyanışçılarının katkılarıyla oluşmuştur. Alevi müzik uyanışında diğer önemli rol de kaynak kişilere ve ozanlara aittir. Belirli bir müzik geleneği ozanlar tarafından yaratılır, kaynak kişi tarafından bellekte tutulur ve "otantik bir biçimde" seslendirilir.

Alevi müzik uyanışında uyanış önderleri ve ozanlar kadar uyanış yaşayan Alevi topluluğunun takipçileri de büyük rol oynamışlardır. Bir toplumu destekleyen grup ve oluşumlar olmaksızın uyanışın yaşanması söz konusu olamaz. Takipçiler Alevi müziğini ve bağlamayı öğrenmek için açılan çeşitli kurslara katılarak, geleceğin uyanış kitlesini oluştururlar. Ayrıca bu arada yurt dışında yaşayan birçok Alevi (Kürt, Türk) gibi bir etnik kimlik ya da dinsel kimlik iddiası taşımayan gruplar bir araya gelerek, Alevi örgütlenmelerinin içinde yer almaya başladılar. Bu örgütlenmeler Türkiye'den daha önce başladığı için, kimliklerini yeniden inşa etme fırsatını bulan diasporik Alevi topluluklarının anavatanlarındaki Alevi uyanışının başlamasını desteklediklerini söyleyebiliriz. Diasporadaki Alevi derneklerinde açılan semah ve bağlama kursları da gençlere ve çocuklara kültürü aktarmada önemli rol oynar.

Türkiye'de yaşayan Alevi gruplara bakıldığında ortak inançsal mekanlarının cem evleri, ortak dünyasal mekanlarının ise türkü barlar, cafeler, müzik dershaneleri, konserler olduğunu görmek mümkündür. Bu gruplar cem evlerinde inançsal müzik türleri olan deyiş, düvaz imam, semah gibi türleri seslendirirken, türkü bar, cafe gibi mekanlarda Alevi inancının merkezinde yer alan, toplumsal baskıyı ve zulümleri konu alan ideolojik deyişleri seslendirirler. Böylece Alevi müzik kültürünün en önemli unsuru olan 'söz' Alevi ozanları (aşık, zakir vb.) tarafından yeni kuşaklara aktarılmakta ve Alevi müziğinin sürekliliği sağlanmaktadır.

Dünyasal alanda yapılan müzik etkinliklerinin başında, Alevi dini liderlerini anma etkinlikleri, festival ve konserler gelir. Özellikle tanınmış Alevi uyanış önderlerinin katıldığı konser ve anma etkinlikleri, uyanışçı kitlenin büyük ilgi ile katıldıkları ve Alevi aidiyetlerini pekiştirdikleri alanlardır.

Alevi uyanışına hizmet eden önemli faktörlerden biri de iletişim araçları ve medyadır. Medya, cemevi açılışları, anma etkinlikleri, konserler gibi kültürel ve

müziksel etkinlikleri duyurarak, çeşitli tartışma programları yayınlayarak topluluğun bilinçlenmesine büyük destek vererek Alevi uyanışını destekler. Yol TV, Su TV, Cem TV gibi televizyon kanallarını Alevi medyasının en yaygın örneklerindedir. Ayrıca Alevi inancı ve kültürel yapısını tanıtmak üzere kurulmuş web siteleri de bilginin yaygınlaşması ve toplumsal bilincin yükselmesini sağlayan iletişim araçlarından sayılabilir.

Kentsel ortamlarda Alevi derneklerinin ve vakıflarının gençlere verdiği bağlama ve semah kurslarını da Alevi uyanışının pekiştirildiği ticari olmayan mekanlar olarak nitelenebilir. Bağlama kurslarında sözlü geleneğe bağlı olan usta-çırak ilişkisi, kentleşme sonucunda yerini okullara bırakılmakla birlikte, usta-çırak ilişkisi tamamen bitmese de farklı bir boyut kazanmıştır. Bunda öğrencilerin istedikleri kayıtlara, eğitim cd'lerine, nota ve solfej kitaplarına piyasadan kolayca ulaşmasının rolü büyüktür. Uyanış önderlerinin açtığı özel müzik dershanelerinin de uyanışa büyük katkısı söz konusudur.

Alevi müzik uyanışının, Yamanlar müzik pratiklerine yansımaları irdelenmeden önce 'Alevi Kültür Dernekleri İzmir Karşıyaka Şubesi' ya da yaygın kullanımıyla Yamanlar Cemevi'nin demografik yapısından ve genel profilinden bahsetmek yerinde olacaktır.

Alevi Kültür Dernekleri İzmir Karşıyaka Şubesi (Yamanlar Cemevi)'nin Genel Profili ve Örgütlenmesi

Bölgenin Coğrafi Konumu ve Demografik Yapısı: Yamanlar Cemevi'nin bulunduğu Yamanlar Mahallesi İzmir'in Bayraklı İlçesine bağlıdır. Kuzeyinde İzmir çevre yolu ve Onur Mahallesi, güneyinde Emek Mahallesi, batısında Girne Bulvarı ve doğusunda Orgeneral Nafiz Gürman Mahallesi yer alır. Yamanlar Mahallesi'nin kuzey doğusunda İzmir Tahtacılarının yaşadığı Doğançay Mahallesi bulunur.

Yamanlar Mahallesi muhtarı Ali Uçar mahallenin ortalama % 50'sinin Kahramanmaraş, Malatya, Çorum, Tokat, Erzurum, Bingöl, Tunceli ve Amasya gibi birçok farklı bölgeden göç eden Alevilerden, diğer yarısının ise Sünni Müslümanlardan oluştuğu bilgisini vermiştir.

Mahalle sakinleri ile yapılan görüşmelerde, ibadetlerini 1993 yılından bu yana Yamanlar Cemevi'nde yapan Yamanlar Alevilerinin dernek kurulmadan önce takvimsel bir sürekliliği olmamakla birlikte, bazen büyük evlerde, bazen de kiraladıkları kahvehane ve düğün salonu gibi mekanlarda cem yaptıkları, cemlerde adak ve kurbanların evlerde kesilip pişirildiğine ilişkin bilgiler alındı. Dolayısıyla bölgedeki Alevilerin Yamanlar Cemevi kurulmadan önce de kültürel kimliklerini sürdürme çabası içinde olduklarını söylemek mümkündür.

Yamanlar Cemevi, Yamanlar Mahallesi 7323/6 sok, no:9'da ortalama 1000 metre karelik alana yayılmış iki katlı bir bina ve aynı avlu içindeki bir cem evinden oluşur. Bina yönetim odası, kütüphane, morg+cenaze kaldırma yeri+musalla taşı, konferans salonu, bilgisayar odası, derslik, çay ocağı, yemekhane, mutfak, güvenlik elemanlarının bürosu, ve wc'den oluşmaktadır.

İzmir Yamanlar Alevileri ve Müzik Pratikleri

1960 ve 1970’li yıllarda gerek ekonomik ve gerekse politik nedenlerden dolayı, kırsal kesimden kentlere yoğun göçler yaşanmıştır. Bu dönemde Aleviler de terörün olumsuz etkilerinden uzaklaşmak ve daha iyi koşullarda yaşamak amacıyla kentlere göç etmek zorunda kalmışlardır. Yüzyıllardır ülkenin ücra kırsal bölgelerinde yaşamak zorunda kalan Aleviler, göç ettikleri kentlerde de aynı mahallelerde yaşayarak, kültürel kimliklerini sürdürmeye ve yeniden inşa etmeye başlamışlardır.

Alevi uyanışının en önemli ögesi olan Alevi müzik uyanışında, kentleşmenin payı çok büyüktür. Bu çalışmada son 20 yıldır Alevilerin yoğun olarak yaşadığı Yamanlar Mahallesi’ndeki ‘Alevi müzik uyanışı’nın bölge müzik pratiklerine etkileri etnomüzikoloji metodolojisine bağlı olarak ele alınmıştır.

Yamanlar Cemevinin en önemli özelliği, cemevinin sürekli bir dedesi olmasına rağmen, farklı yörelerden gelen dedelerin kendi hemşerilerine ‘Yöre cemi’ adını verdikleri cemleri yapıyor olmasıdır. Bundan dolayı Yamanlar Cemevi zakirleri ile diğer yörelerin zakirlerinin müzik pratikleri, söz-ezgi birlikteliği açısından birlik ve farklılık ekseninde incelenmiştir.

Birlik ve Farklılık Ekseninde Yamanlar Cemevi Müzik Pratikleri

Alevi müziği ile Alevi inanç ve kültürü arasında önemli bir bağ vardır. Diğer bir deyişle, Alevi müziğini oluşturan sözler Alevi inanç ve kültürünün en güçlü taşıyıcısıdır. Alevi toplumunun en önemli ritüeli olan cemlerde, dede Oniki hizmeti sürdürürken mit ve öyküleri anlatarak, ‘gülbank’ adı verilen Türkçe duaları okuyarak, zakir ise okuduğu deyiş, düvaz imam vb. gibi farklı müziksel türlerle, Alevi kültürel belleğinin en önemli taşıyıcı ve koruyuculuğunu üstlenirler. Dolayısıyla dedelerin ve zakirlerin cemde seslendirdikleri nefes, deyiş, düvaz imam vb. gibi müziksel türlerin sözlerini, Alevi topluluğunun inanç ve kültürünü aktarmaya yarayan en etkili araç olarak nitelendirmek mümkündür. Ayrıca cemde okunan deyiş, düvaz imam, semah gibi türlerin topluluğunun grup içindeki dayanışmasını güçlendirerek, kültürel aidiyeti pekiştirme işlevini de vurgulamak yerinde olacaktır.

Nefes, deyiş, düvaz imam vb. gibi türlerde en çok tekrarlanan Hz. Ali’nin ismidir. Ayrıca Oniki İmamlar ve Alevi öğretisine ilişkin olaylar da sözel yapıda büyük önem taşır. Böylece zakirler Alevi topluluğunun inanç ve kültürünü, seslendirdikleri ezgilerle anımsayarak, anımsatarak koruma ve bu bilgiyi gelecek kuşaklara taşıma görevini yerine getirirler. Dolayısıyla Alevi kültürel kimliğinin sürekliliğinde büyük rol oynarlar.

Anadolu’nun farklı yörelerinde yaşayan Alevilerin yerel müzik kültürüyle etkileşimi sonucunda, Alevi müziğinde de çeşitlilik ortaya çıkmıştır. Alevi öğretisini yansıtan benzer sözler, farklı ezgilerle Türkiye’nin farklı bölgelerindeki Alevi toplulukları tarafından paylaşılır (Erol 2007:304). Dolayısıyla Alevi müziğindeki birlik ve farklılık dengesini sağlayan en önemli unsur olarak yöresel müzik öğeleri dikkat çekmektedir. Örneğin Ege ve Akdeniz yöresinde yaşayan Tahtacıların birlik düşüncesine hizmet eden aynı sözler, farklı çalgı, ezgi ve ritimsel öğelerle Orta ve Doğu Anadolu Alevileri için farklılığa işaret eder. Böylece birlik ve farklılığın eşzamanlı inşası ortaya çıkar.

Aşağıda Yamanlar Cemevi'nde gerek cemevi zakirlerinin, gerekse misafir zakirlerin seslendirdiği deyiş, mersiye, semah ve düvaz imamların söz-ezgi birlikteliği açısından birlik ve farklılık ekseninde ezgisel analizleri yer almaktadır. Bu analizler yapılırken göz önünde bulundurulmuş ölçüt, her ezginin ilk beyitinin analizinin değerlendirilmesi şeklinde olmuştur. Sadece nota örneği 3,6 ve 7'deki ezgisel çeşitliliğe dikkat çekmek amacıyla ikinci beyit de analize dahil edilmiştir.

Alevi müziğinde söz-ezgi birlikteliği açısından ortaya çıkan durumları iki alt başlıkta değerlendirmek mümkündür; 1-Ezgi aynı kalır, sözler değişir; Farklı ozanların sözleri aynı ezgi ile oluşturulur. 2-Sözler değişmez, ezgi değişir (Erol 2010a:111). Diğer bir deyişle bir Alevi ozanına ait aynı sözler, farklı ezgilerle karşımıza çıkar. Aynı sözün farklı iki ezgiyle seslendirildiği 'Kerbela Mersiyesi' bu durum için verilebilecek örneklerden biridir.

Yamanlar Cemevi müzik pratikleri incelendiğinde, cemevinin genç zakirleri Şah Hatayı mahlaslı 'Kerbela Mersiyesi'ni, uyanış önderlerinin seslendirdiği şekliyle seslendirirken, Hamza Dedenin aynı mersiye babasından öğrendiği şekliyle, serbest ritimli bir şekilde seslendirdiği dikkati çeker. Kerbela Mersiyesi'nin birinci versiyonu (Nota Örneği 1), Hamza Dedenin seslendirdiği yöresel ezgiyi, ikinci versiyonu (Nota Örneği 2) ise uyanış önderlerinden Arif Sağ tarafından seslendirilmiş olup, Yamanlar Cemevi'nin genç zakirleri tarafından tercih edilen ezgiyi yansıtır. Hamza Dedenin serbest ritimli olarak ve uşak dörtlüsüne benzer bir ezgi kalıbıyla seslendirdiği mersiye, Arif Sağ tarafından hüseyni makamı dizisi kullanılarak seslendirilmiştir.

Nota Örneği 1* (Kerbela Mersiyesi 1. Versiyon)

Bu gün ma tem gü nü gel di Ah Hü sey nim vah Hü sey nim

Se nin der din bağ rım del di se nin der din bağ rım del di

Ah Hü sey nim vah Hü sey nim

* Kaynak:16-12-2010 tarihli Yamanlar Cem evi Muharrem cemi, Hamza Takmaz dedenin performans kaydı. Notaya alan: Dr.Serap Akdeniz.

Nota Örneği 2* (Kerbela Mersiyesi 2. Versiyon)

Bu gün ma tem gü nü gel di Ah Hü sey nim

vah Hü sey nim Se nin der din bağ rım del di

Se nin der din bağ rım del di

Ah Hü sey nim vah Hü sey nim

Yamanlar Cemevi'nde yapılan farklı yöre cemlerinde aynı sözlerin farklı ezgilerle seslendirildiği gözlemlenmiştir. Sözlerin aynı kalıp, ezginin değiştiği benzer bir durum da Şah Hatayı mahlaslı 'Hata Ettim Hüda Yaktı Delili' adlı delilci düvaz imamında söz konusudur. 'Hata Ettim Hüda Yaktı Delili' düvaz imamının, Cemevi'nde farklı yörelerin zakirleri tarafından seslendirilmiş üç versiyonu bulunmaktadır. Birinci versiyon (Nota Örneği 3), Yamanlar Cemevi zakiri Ali Aşan'ın nota örneği 6 ve 7'de yer alan ezgileri bu sözlere uyarlayarak oluşturduğu bir ezgidir. Aşan bu ezgiyi hicaz dörtlüsünün ezgi kalıplarını kullanarak seslendirmiştir. Nota örneği 3,6,7'de ikinci mısranın farklı ezgi ile seslendirilmesinden doğan çeşitlemeye dikkat çekmek için, adı geçen deyiş ve düvaz imamların ikişer beyiti ezgisel analize dahil edilmiştir.

'Hata Ettim Hüda Yaktı Delili' düvaz imamının İkinci versiyonu (Nota Örneği 4), Erzurum Yöre ceminde Erzurumlu zakirlerin okuduğu şeklidir. Do üzerindeki buselik dörtlüsüne benzer bir ezgi kalıbına sahip bu versiyon, genç Alevi müzisyenlerden Erdem Şimşek tarafından da TV programlarında seslendirilmiştir. Tokat Yöre ceminde seslendirilen serbest ritimli ve uşşak dizisine benzer bir ezgi ile seslendirilmiş şekli ise, aynı düvaz imamın üçüncü versiyonudur (Nota Örneği 5).

* Kaynak: <http://www.youtube.com/watch?v=Ne08iwXcpg4>. Bugün Matem Günü Geldi – Alevi slayt. Notaya alan: Dr.Serap Akdeniz.

Nota Örneği 3* (Hata Ettim Hüda Yaktı Delili/Düvaz İmam 1. Versiyon)

Ha ta et tim hü da yak tı de li li
Sa fi nes li cü neyt Hay da rın oğ lu

Mu ham med Mus ta fa yak tı de li li
A li yel Mür te za yak tı de li li

A li yel Mür te za yak tı de li li

Nota Örneği 4** (Hata Ettim Hüda Yaktı Delili/Düvaz İmam 2. Versiyon)

Ha ta et tim Hü da ... SAZ ...
Mu ham med Mus ta fa

Yak tu de li li ... SAZ ...
Yak tu de li li

Nota Örneği 5* (Hata Ettim Hüda Yaktı Delili/ Düvaz İmam 3. Versiyon)

Ha ta et tim hü da yak tı de li li SAZ...

Mu ham med Mus ta fa yak tı de li li SAZ..

* Kaynak: 25-09-2010 tarihli Yamanlar Cem evi Görgü cemi, zakir Ali Aşan'ın performans kaydı. Notaya alan: Dr.Serap Akdeniz.

** Kaynak: 24-5-2011 tarihli Yamanlar Cem evi Erzurum Yöre cemi, zakir Ali Ergün'ün performans kaydı. Notaya alan:Dr. Serap Akdeniz.

* Kaynak: 26-4-2011 tarihli Yamanlar Cem evi Tokat Yöre cemi, zakir Rıza Yılmaz'ın performans kaydı. Notaya alan: Dr.Serap Akdeniz.

Alevi inanç ve kültürünü saklama, koruma ve yeni nesle aktarma işlevini yerine getiren deyiş ve düvaz imamların aynı ya da benzer ezgilerinin, faklı sözlerle seslendirilmesi de, Alevi müziğindeki çeşitliliği ortaya koyar. Bu duruma, Yamanlar zakirleri tarafından cemlerde seslendirilen 'Gece Gündüz Hayalinle Yanarım' (Nota Örneği 6), deyişi ile 'İnsan-ı Kamilden Ayırma Bizi' (Nota Örneği 7) düvaz imamını örnek verebiliriz. Bu deyiş ve düvaz imamın ezgileri, 'Hata Ettim Hüda Yaktı Delili' (Nota Örneği 3) ile aynı ezgilere sahip olup, hicaz dörtlüsüyle seslendirilmiştir. 'Gece Gündüz Hayalinle Yanarım' (Nota Örneği 6), deyişinin diğer iki örneğe göre küçük farklılıklar taşıyan bazı ezgi kalıpları, sözlerin hece yapısı ile ilgilidir. Daha önce de belirtildiği üzere, ikinci mısranın farklı ezgi ile çeşitlemesini içerdiği için bu üç ezginin ikişer beyiti incelemeye tabii tutulmuştur.

Nota Örneği 6*(Gece Gündüz Hayalinle Yanarım/Deyiş 1. Versiyon)

Ge ce gün düz ha ya lin le ya na rim
Gü nah ka rım gü na hum dan be ze rim

Bir ge ce rü ya ma gir Ha cı Bek taş
Ö züm da ra çek tim sor Ha cı Bek taş

Ö züm da ra çek tim sor Ha cı Bek taş

Yukarıda analizi yapılan 'Gece Gündüz Hayalinle Yanarım' (Nota Örneği 6), deyişi ile 'İnsan-ı Kamilden Ayırma Bizi'(Nota Örneği 7) düvaz imamı, Nida Tüfekçi'nin Ali Ekber Çiçek'ten 1964 yılında derlediği, TRT Repertuarı 1564 no'da yer alan 'Böyle İkrar İle'(Nota Örneği 8), deyişinin küçük ezgisel farklılıklarla birbirinden ayrılan çeşitlemesidir. 'Böyle İkrar İle' adlı bu deyiş Ali Ekber Çiçek, İlkay Akkaya gibi müzisyenler tarafından seslendirilmiştir.

* Kaynak: 9-12-2010 tarihli Yamanlar Cem evi Muharrem sohbetleri, zakir Sadık Haydar Akgül'ün performans kaydı. Notaya alan: Dr.Serap Akdeniz.

Nota Örneği 7** (İnsan-ı Kâminden Ayırma Bizi/Düvaz İmam 2. Versiyon)

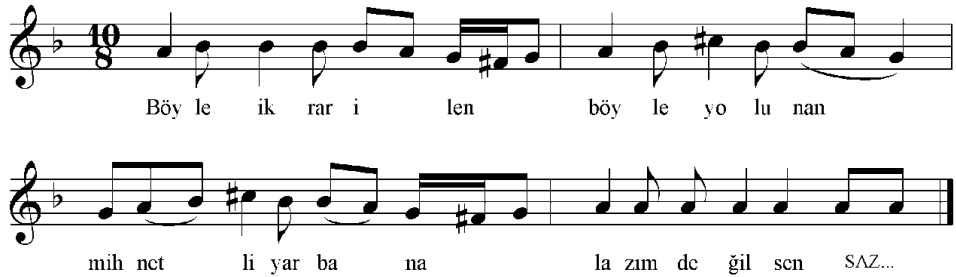

İ la hi Mus ta fa Mür te za hak kı
 Yü zi yir mi dört bin en bi ya hak kı

İN sa nı ka mil den a yır ma bi zi
 in sa nı ka mil den a yır ma bi zi

İN sa nı ka mil den a yır ma bi zi

Nota Örneği 8 *(Böyle İkrâr İle/Deyiş 3. Versiyon)

Böy le ik rar i len böy le yo lu nan

mih net li yar ba na la zım de ğil sen SAZ...

TRT Repertuarında Karacaoğlan'a ait 'Turnalar Semahı' olarak bilinen 'Gine Dertli Dertli'(Nota Örneği 9), adı ile 1603 no'da kayıtlı olan semah da küçük ezgisel çeşitlemelerle, Yamanlar Cemevi'nde Şah Hatayı'nın 'Hata Ettim Hüda Girdi Semaha' (Nota Örneği 10), sözleriyle semah olarak seslendirilir ve semah ekibi tarafından semah dönülür. Hüseyini makamında seslendirilen iki semah, aşağıda aynı ezginin farklı sözler ile seslendirilmesine örnek oluşturur.

** Kaynak: 2-12-2010 tarihli Yamanlar Cem evi Birlik cemi, zakir Ali Aşan'ın performans kaydı. Notaya alan: Dr. Serap Akdeniz.

* Kaynak: TRT Repertuarı No: 1564.

Nota Örneği 9* (Gine Dertli Dertli /Turnalar Semahı 1. Versiyon)

Gi ne dert li dert li .... SAZ .... i ni li yor sun .... SAZ ....

Sa rı dur nam si nem .... SAZ .... Ya ra lan dı mı .... SAZ ....

Nota Örneği 10** (Hata Ettim Hüda Girdi Semaha/Semah 2. Versiyon)

Ha ta ct tim Hü da .... SAZ .... Gir di se ma ha .... SAZ ....

Mu ham med Mus ta fa .... SAZ .... Gir di se ma ha .... SAZ ....

Yamanlar Cemevi zakirleri tarafından sıklıkla seslendirilen Şah Hatayi'nin 'Haktan Bize Nida Geldi' (Nota Örneği 11), adlı Oniki hizmet deyişi ile Dedemoğlu'na ait 'Medet Hey Allahım Medet'(Nota Örneği 12) adlı tevhit, ezgilerin benzer, sözlerin farklı olduğu duruma diğer bir örnektir. Cemevi'nin zakirleri tarafından uşşak dörtlüsünde seslendirilen iki ezgi, birbirinin çeşitlemesi olarak kabul edilebilecek küçük ezgisel farklılıklar içerir.

Yamanlar zakirleri tarafından uşşak dörtlüsünde seslendirilen 'Haktan Bize Nida Geldi' (Nota Örneği 11) adlı Oniki hizmet deyişi, Erzurum Yöre ceminde sözleri aynı kalmak koşulu ile uşşak dörtlüsüne benzer bir ezgiyle seslendirilmiştir. Bu iki ezgi benzer dörtlülere sahip olmakla birlikte, ezgisel açıdan farklılıklar taşımaktadır. 'Haktan Bize Nida Geldi' (Nota Örneği 13), adlı deyişin ikinci versiyonu aşağıda yer almaktadır:

* Kaynak: TRT Repertuarı No:1603

** Kaynak: 12-2-2011 tarihli Yamanlar Cem evi Hızır cemi, zakir Ali Aşan'ın performans kaydı.
Notaya alan: Dr. Serap Akdeniz.

Nota Örneği 11* (Haktan Bize Nida Geldi/Deyiş 1. Versiyon)

Hak tan bi zc ni da gel di

Pi rim sa na ha ber ol sun

Nota Örneği 12* (Medet Hey Allahım Medet/Tevhit 2.Versiyon)

Me det hey Al la hum me det

gel dert le re der man ey le

Nota Örneği 13** (Haktan Bize Nida Geldi/Deyiş 2. Versiyon)

Hak tan bi zc ni da gel di

SAZ Pi rim sa na ha be rol sun

* Kaynak: 23-12-2010 tarihli Yamanlar Cem evi Birlik cemi, zakir Ali Aşan'ın performans kaydı. Notaya alan:Dr. Serap Akdeniz.

* Kaynak: 16-12-2010 tarihli Yamanlar Cemevi Muharrem cemi, zakir Ali Aşan'ın performans kaydı. Notaya alan: Dr.Serap Akdeniz.

** Kaynak: 19-2-2011 tarihli Yamanlar Cemevi Erzurum yöre cemi, Ali Ergün'ün performans kaydı. Notaya alan: Dr. Serap Akdeniz.

SONUÇ

Endüstrileşme sonucunda köyden kente göç ve kentleşme ile müzik pratiklerinde de değişimler oluşmuştur. Bu durum özellikle son on beş, yirmi yıllık zaman diliminde etnomüzikologların çalışmalarında kullanılan, unutulduğu ya da geçmişe ait olduğu düşünülen bir müziğin yeniden gündeme gelmesi olarak tanımlanan 'müzik uyanışı' (music revival) kavramı ile ilişkilendirilmiştir. Bu kavram özellikle endüstrileşmeden daha geç etkilenen yerel topluluklar ve onların müziklerini tanımlamada işlerlik kazanmıştır.

Bu çalışmada İzmir Yamanlar Mahallesi'nde yaşayan Alevi göçmenlerinin, Alevi Kültür Dernekleri İzmir Karşıyaka Şubesi (Yamanlar Cemevi) müzik pratikleri, 'Alevi Müzik Uyanışı' bağlamında ele alınmıştır. Bu kavram müzik uyanışını anlamada ilk kez geniş ölçekli bir modelleme öneren Tamara E. Livingston'un (1999) müzik uyanışı modelinden yararlanılarak tanımlanmıştır. Alevi müzik uyanışının genel özellikleri, 'katılımcı gözlem' ve 'görüşme' yöntemleri ile İzmir Yamanlar Mahallesi örneğinde analiz edilmiştir.

Alevi müzik uyanışının Yamanlar Alevi göçmenlerinin 'ritüel içi'(cem içi) müzik pratiklerine yansımalarına ilişkin şu saptamaları yapmak mümkündür; Yamanlar Cemevini diğer Alevi Kültür Derneklerinden ayıran en önemli özellik, farklı yörelere ait cemlerin kendi dedeleri tarafından yürütülüyor olmasıdır. Bu cemler bölge halkı tarafından 'Yöre Cemi' olarak nitelendirilmektedir. Bu durum 'yol bir sürek bin bir' deyişinin, kentsel ortamda örgütlenmeye çalışan bir Alevi topluluğunun 'dernek' düzeyinde nasıl işletildiğinin açık bir örneğini oluşturması açısından önemlidir.

Kentleşmenin bir sonucu olarak modernleşme ile birlikte kırsal cemlerde doğaçlamaya dayanan dağar, yerini kentsel ortamda Alevi uyanış önderlerinin kullandıkları dağara bırakmıştır. Yamanlar zakirlerinin cemde seslendikleri deyiş, mersiye ve semahlar da uyanış önderleri tarafından seslendirilen dağarla benzerlik taşır. Bununla birlikte ezgilerini kendi yöresel müziksel özelliklere göre, ritimli ya da serbest ritimli olarak seslendiren Yamanlar dedesi Hamza Takmaz dede ve Tokatlı zakir Rıza Yılmaz genç zakirlerin seslendirdikleri dağarı folklorik bularak, kendi yörelerinin "otantik" ezgilerini koruma çabasıyla yöresel ezgilerinden vazgeçmemişlerdir. Bu durumu Alevi dedelerinin kendi kültürel belleklerini sürdürme ve yeni nesle aktarma çabası olarak değerlendirmek mümkündür.

Yamanlar Cemevi zakirlerinin müzik pratikleri ile yöre cemleri zakirlerinin müzik pratiklerinin söz-ezgi birlikteliği açısından, ve elbetteki birlik ve farklılık ekseninde öne çıkan noktaları söz konusudur:

Gerek yöre cemlerinin, gerekse Yamanlar zakirlerinin dağarları söz-ezgi birlikteliği açısından analiz edildiğinde, aynı sözlerin yöresel farklılıklardan dolayı ya da zakirlerin kendi beğenileri doğrultusunda yarattıkları ezgilerden dolayı, farklı ezgi ve ritim kalıpları ile seslendirilmesi farklılığın eş zamanlı inşasını ortaya koyar. Bu durumda esas alınan kriterin, ozanın sözlerinin ve mahlasının değiştirilmeden ezgisel çeşitliliğin sağlanması olduğu saptanmıştır. Bu da Alevi müziğindeki çeşitliliğin bir göstergesidir. Dolayısıyla gerek benzer/aynı sözlerin, gerekse benzer/aynı ezgi kalıplarının, birlik ve çeşitlilik dengesini sağlayan önemli araçlar olduğunu söylemek

mümkündür. Ayrıca bu birlik ve farklılık dengesinin benzer/aynı sözler ya da benzer/aynı ezgi havuzundan sağlanması meselesinin Alevilikte önemli bir değişim olan 'yol bir süre bin bir'e de karşılık geldiğini söylemek mümkündür.

Alevi toplumu gerek müziksel çeşitliliklerini, gerekse inanç ve ritüellerini uygulamadaki farklılıklarını zenginlik olarak kabul ederler. Dolayısıyla bu durumu içselleştirdikleri 'Yol bir süre bin bir' deyişi ile sıklıkla vurgularlar. Diğer bir deyişle, Hz. Ali'ye olan sevgilerinin tek bir yol olup, süreğin çok çeşitli olduğunu, yani ortak bir yolda farklı pratiklere sahip olduklarını dile getirirler. Yamanlar Cemevi'ndeki müzik pratikleri ile inanç ve ibadetler göz önünde tutulduğunda, Alevi inanç ve müziğindeki çeşitliliğin ifade aracı olarak bu deyişin kullanımının yerinde olacağı sonucuna varılmıştır.

Kaynakça

- AKDENİZ, S.** (2011). "Alevi Müzik Uyanışı Bağlamında İzmir Yamanlar Alevi Göçmenlerinin Müzik Pratikleri", (Yayımlanmamış Doktora Tezi Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü).
- ASSMANN, J.** (2001). *Kültürel Bellek: Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*, Çev. Ayşe Tekin, Birinci Baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- BEKTAŞ, A.** (2009). "Hz. Muhammed'in Gadir-i Hum Hutbesi, Her Yönüyle Alevilik", *Narlıdere Gündem Gazetesi*. s.6.
- EROL, A.** (2005). "Değişen Koşullarda Alevi Müziği", *Alevi Bektaşî Müzik Kültürü Sempozyumu*, Ankara, ss.60-74.
- EROL, A.** (2007). "Alevi-Bektaşî Müziğindeki Çeşitliliği İncelemek", 2. *Uluslararası Türk Kültür Evreninde Alevilik ve Bektaşîlik Bilgi Şöleni*, Cilt:2, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, ss.301-320.
- EROL, A.** (2008). "Change and Continuity in Alevi Musical Identity" in Stelova, R, Rodel, A Peycheva, L. And Vlaeva, I. (eds) *The Human World and Musical Diversity*. Sofia: Bulgarian Musicology Studies, ss.109-117
- EROL, A.** (2009a). *Müzik Üzerine Düşünmek*, Birinci Baskı, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- EROL, A.** (2009b). "Kültürel Kimlik Bağlamında Popüler Müzik," *Popüler Müziği Anlamak*, Üçüncü Baskı, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- EROL, A.** (2009c). "Marketing the Alevi Musical Revival", *Muslim Societies in the Age of Mass Consumption*, Johanna Pink (ed), Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne, ss.165-185.
- EROL, A.** (2010). "Alevi Kimliğini Diasporada Müzakere Etmek, Toronto Alevi Göçmenlerinin İfade Kültür Pratikleri", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Dergisi*, Sayı:56, ss.39-60
- KALKAN, Ş,** Selçuk İ, Şaylan G. (1991). *Türkiye'de Alevilik ve Bektaşîlik*, Hasat Yayınları İstanbul.
- LIVINGSTON, Tamara E.**(1999). "Music Revivals: Towards a General Theory" [*Müzik Uyanışı: Genel Bir Teoriye Doğru*], *Journal of The Society for Ethnomusicology*, Volume 43, Number 68. s. 200.
- MELİKOFF, I.**(2006). *Uyur İdik Uyardılar, Alevilik- Bektaşîlik Araştırmaları*, Çev. Turan Alptekin, Üçüncü Baskı, Demos Yayınları, İstanbul.
- MELİKOFF, I.**(2007). *Kırklar'ın Cem'inde*, Çev. Turan Alptekin, Demos Yayınları, İstanbul. Ocak, Ahmet Y. (2007). *Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri*, Altıncı Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- SARI, E.** (2007). "Kültür, Kimlik, Politika: Mardin'de Kültürlerarasılık", (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- ŞENER, C.** (2006). *Türkiye'de Yaşayan Etnik ve Dinsel Gruplar*, Beşinci Baskı, Etik Yayınları, İstanbul.

GÖRÜŞMELER

-**Ali Aşan** (Yamanlar Cemevi zakiri) ile görüşme:

25 Kasım 2010, E. Ü. D.T.M. Konservatuvarı

-**Ali Aşan ve Sadık Haydar Akgül** (Yamanlar Cemevi zakirleri) ile görüşme:

13 Haziran 2011, E. Ü. D.T.M. Konservatuvarı

(Düzenli aralıklarla kısa görüşmeler de yapıldı)

-**Ali Bektaş** (Bayat Dede) ile görüşme

27 Aralık 2009, Ali Bektaş Dedenin işyeri

9 Ocak 2010, Ali Bektaş Dedenin işyeri

14 Temmuz 2010, Ali Bektaş Dedenin evi

-**Ali Sertan Özen** (Yamanlar Cemevi zakiri) ile görüşme:

17 Aralık 2010, Yamanlar Cemevi

-**Ali Uçar** (Yamanlar Mahallesi Muhtarı) ile görüşme:

7 Haziran 2011, Yamanlar muhtarlık binası

-**Hamza Takmaz** (Yamanlar Cemevi dedesi) ile görüşmeler:

28 Ekim 2010, Yamanlar Cemevi

25 Mart 2011, Yamanlar Cemevi

10 Nisan 2011, Yamanlar Cemevi

(Düzenli aralıklarla kısa görüşmeler de yapıldı)

-**Uğur Bozbıyık** (Yamanlar Cemevi zakiri) ile görüşme:

12 Şubat 2011, Yamanlar Cemevi

OXFORD WORDPOWER DICTIONARY, Ed. Sally wehmeier, Sixth

İmpression, ,Oxford University Press, 1994,745 s.

İNTERNET

Bugün Matem Günü Geldi

<http://youtube.com/watch?v=nE08iwXcpq4> Bugün Matem Günü Geldi – Alevi slayt.12-7-2011.

Hata ettim Hüda Yaktı Delili-Erdem Şimşek

<http://www.youtube.com/watch?v=76b0bBewgos> 5-7-2011